

UDK 373.3(497.4 Radvanje)"1872/1918"

1.04 strokovni članek

Prejeto: 22.10.2005

Jasna Rosi*

Šola v Radvanjah pri Mariboru med 1872 in 1918

The school in Radvanje near Maribor between 1872 and 1918

Izvleček

Kronika osnovne šole v Radvanju je bila od začetkov leta 1872 do leta 1918 pisana v nemškem jeziku in gotici. Poleg šole predstavlja kraj, pomembne krajane in dogodke. Ta pomemben šolski dokument je prevedla naša upokojena učiteljica, Anica Pristovnik. Šola se je od majhne enorazrednice do konca prve svetovne vojne razširila v štirirazrednico. Služila je ponemčevanju tukajšnjih otrok, ki se je zaključilo leta 1918. Takrat je nova oblast zamenjala celoten učiteljski kolektiv in pričeli so s poukom v slovenskem jeziku.

Abstract

The chronicle of the Radvanje primary school was from its beginning in 1872 until 1918 written in German, in the Gothic alphabet. In addition to the school, the chronicle also describes Radvanje itself, its most important inhabitants and events. This important school document was translated by our retired teacher Anica Pristovnik. By the end of World War I the school had grown from a small, single class school to include four classes. Its role was to Germanise local children, a process which finished in 1918. That year, the new authorities replaced all the teachers and started conducting lessons in Slovenian.

Osnovna šola Ludvika Pliberška v Mariboru sodi med večje šole v mariborski občini. Pohvali se lahko z bogato zgodovino, saj je bila ustanovljena že leta 1872. O najstarejši preteklosti šole govori dobro ohranjena šolska kronika, ki so jo pričeli prvič pisati leta 1873. Ta del šolske zgodovine je bil za učence dolgo časa neznanka, saj je bila kronika pisana v nemškem jeziku in gotici. Naša upokojena učiteljica, gospa Anica Pristovnik, se je na pobudo gospoda ravnatelja odločila, da jo bo začela prevajati. Prevajanje je bilo naporno, saj je rokopis ponekod bil težko berljiv. Z veliko truda, ki je zahteval delo skoraj treh let, je šolska kronika vendarle prevedena. Tako smo dobili vpogled v čas nastanka naše šole, ki je v kraju vedno igrala pomembno vlogo. Ta dogodek smo leta 2005 slovesno proslavili v šoli, kamor smo povabili krajane, starše in vse, ki so dali svoj prispevek, da je bil objavljen ta del šolske zgodovine. Učenci so se predstavili s kratko igrico o življenju in delu na šoli nekoč. Gospa Anica Pristovnik je zbranim spre-

* Jasna Rosi, predmetna učiteljica, OŠ Ludvika Pliberška Maribor.
E-pošta: jasna.rosi@guest.arnes.si

govorila o prevajanju kronike, o kraju in šoli, v katero je sama hodila kot učenka in kasneje kot učiteljica.

Kronika šole

Kronika naše šole je eden najstarejših dokumentov šole. Do leta 1918 so jo pisali v nemškem jeziku, saj je bila šola v Radvanju nemška in je služila ponemčevanju otrok. Pisati so jo začeli leta 1873 in jo v istem zvezku zapisovali do šolskega leta 1934/35. Za šolska leta 1902/03, 1903/04, 1904/05 ni poročil.

Kroniko so pisali: Johann Jager (prvi učitelj in vodja šole) od 1873 do 1881/82; Felix Majcen (vodja šole in nadučitelj) za šolska leta 1883/84 do 1890/91; Franz Jauk (nadučitelj) za šolska leta 1891/92 do 1904/05; Emil Rupprich (nadučitelj) za šolska leta 1905/06 do 1914/15 in Josef Pestitscheg (začasní vodja šole) v šolskem letu 1918/19.

Kronika navaja število šoloobveznih otrok in število otrok, ki so šolo obiskovali. Med drugim navaja število otrok, ki so obiskovali šolo v Mariboru, privatno šolo itd. V šolskem letu 1884/85 se prvič pojavijo natančni statistični podatki s preglednicami: *o številu otrok* (šoloobveznih; otrok, ki šolo obiskujejo; vpisani, vendar obiskujejo druge šole) ločeni po spolu; *učnem uspehu* (prav dober, dober, zadosten, nezadosten), ločen po spolu in po razredih; *učnih predmetih in številu tedenskih ur*, ločeni po razredih in oddelkih; *veri in narodnosti* (podatki samo za šolsko leto 1890/91), ločeno po spolu ter o *šolskih zamudah*. Od šolskega leta 1894/95 se v kroniki več ne navaja učni uspeh učencev.

Predmetnik je obsegal naslednje predmete: verouk, učni jezik, računstvo, prirodoslovje, pisanje, risanje z geometrijskim oblikovanjem, petje, telovadba in ženska ročna dela.

Primer predmetnika za šolsko leto 1884/85.

UČNI PREDMETI	I. RAZRED		II. RAZRED	
	1. oddelek	2. oddelek	1. oddelek	2. oddelek
verouk	2	2	2	2
učni jezik	12	12	10	10
računstvo	4	4	4	4
prirodoslovje	-	-	2	2
pisanje	-	2	2	2
risanje in	-	-	3	3
geom. oblikovanje	-	1	deklice 1	deklice 1
petje	2/2	2/2	2/2	2/2
telovadba	-	2/2	2	2
ženska ročna dela	-	2	3	3

Predstava z naslovom Šola nekoč (fotografija iz šolskega arhiva).

V šolski kroniki so omenjene tudi bolezni in epidemije, ki so se pojavljale med otroki v šoli. V zapisih zasledimo epidemične bolezni, kot so: koze, davica, ošpice, davica. Šola je bila v času epidemije pogosto zaprta. Iz kronike navajamo naslednje primere epidemij: 29. 1. – 6. 3. 1882: šola zaprta – *koze*; 1. 3. – 7. 3. 1885: šola zaprta – *davica* v nadučiteljevi družini; 4. 8. – 28. 8. 1890: šola zaprta – *ošpice*; 10. 6. – 20. 6. 1892: šola zaprta – *ošpice*; 23. 6. – 4. 7. 1892: šola zaprta – *ošpice*; 16. 3. – 1. 5. 1898: šola zaprta – *davica* in *škrlatinka*; 7. 3. – 4. 4. 1899: šola zaprta – *davica* in *ošpice*; 23. 4. 1900: šola zaprta – *ošpice*; 5. 1. – 13. 1. 1902: šola zaprta – *koze*; 30. 8. – 11. 9. 1902: – *ošpice* in *mumps*; 1908: *ošpice* (ni natančno navedeno, kdaj se je epidemija pojavila); v šolskem letu 1911/1912: šola zaprta 14 dni – *ošpice*; april 1916: *črne koze* (pojavile so se v Novi vasi, šola je bila več tednov zaprta); maj 1918: *ošpice* (šola je bila več tednov zaprta) in december 1918: *španska gripa* (šola je bila zaprta 8 dni). Gripa je terjala dve smrtni žrtvi.

Nastanek šole

Občina Rothwein (Radvanje) je sodila v magdalensko predmestno šolsko območje. Od mesta Maribora je bila oddaljena eno uro hoda. Leta 1872 so v občini Radvanje sklenili zgraditi šolo za radvanjske šoloobvezne otroke. Za gradnjo

šole so bili zaslužni ljubitelji šolskega izobraževanja iz Radvanja, gospodje: Fridrich Brandstetter, graščak v Zgornjem Radvanju, Michael Wretzl, veletrgovec in zemljiški posestnik in Andreas Lobnig, zemljiški posestnik. Z dovoljenjem visokega deželnega šolskega sveta so 29. oktobra 1872 ustanovili šolo. V krajevni šolski svet je bilo sprejetih pet krajevnih predstavnikov: Michael Wretzl (predsednik in krajevni šolski nadzornik), Fridrich Brandstetter, Andreas Lobnig, Franz Weingerl, Blasius Lesjak, katehet Jonnas Rosschanz in učitelj Jochan Jager. Pouk se je pričel 24. maja 1873 v začasni učni sobi v graščakovi hiši, imenovani Pri lipi.

Pri otvoritvi so sodelovali pomembni gostje, učitelj in krajani. Po svečani službi božji v kapeli na Betnavi, je govoril okrajni šolski inšpektor in poudaril pomen ustanovitve šole za kraj. Nagovoril je otroke k marljivemu obiskovanju pouka, staršem pa je naročil, naj otroke redno pošiljajo v šolo. V prvi razred so bili sprejeti otroci, ki so do velikonočnega torka dopolnili šest let. Šolsko obveznost so zaključili, ko so dopolnili štirinajst let.

Šoloobveznih otrok je bilo takrat 84. Prvi učitelj je bil Johan Jager, ki je prihajal iz ljudske šole v Slovenskih Konjicah (Gonobitz). Sprejet je bil 7. aprila 1873. Prve učne pripomočke so dobili 20. maja 1873, ki jih je poklonilo Štajersko izobraževalno društvo iz Gradca. To so bili: stenski abecednik nazorni pouk v slikah z navodili, strupene kače (Patek), ruski računski stroj (računalno), meter, metrska palica, kilogram, globus, zemljevid Evrope, zemljevid Avstrije, zemljevid Štajerske. Dobili so tudi šolske knjige, ki so jih učenci lahko obdržali (katekizem, svetopisemske zgodbe, abecednik, čitanke, računice, predloge za risanje,...).

Učne ure so potekale ob dopoldnevih od 8.30 do 11.30, popoldne pa od 13.00 do 14.00 ure. Ker je večina otrok razumela nemško, so prebivalci Radvanja želeli, da pouk poteka v nemškem jeziku, slovenski jezik pa je služil le za pojasnjevanje.

Z gradnjo šole so pričeli 12. julija leta 1873, ko so vgradili temeljni kamen za novo šolo po projektu vzorčne šole, ki je bila razstavljena in zgrajena na Dunaju. Zemljo, na kateri so zgradili šolo, je odstopil gospod Blasius Lesjak (posestnik v Zgornjem Radvanju). Za gradnjo šole je odstopil 28,77 a zemlje. Šola je bila do oktobra istega leta tako daleč zgrajena, da je občina najela fotografa (gospoda Krapeka) iz Maribora, da jo je slikal. Sliko je poslal na razstavo na Dunaj, kjer je bila razstavljena med avstrijskimi vzorčnimi šolami.

Svečana otvoritev šole je bila 26. julija 1874, ko so po pregledu predali ključje vodji šole. Šola se je uradno imenovala *Volkschule Rothwein*.

Razvoj šole

Šola je bila ustanovljena kot enorazrednica. Šolski okoliš je obsegal Zgornje in Spodnje Radvanje ter del Tezna. Poleg rednega pouka so imeli učenci še tri ure tedensko verouk (v torek in petek od 8.30 do 10.00). Pouka prosti dnevi so bile

počitnice, nedelje in prazniki. Trikrat v tednu (zjutraj) so šolsko mladino peljali k spovedi in obhajilu. Poleti 1874 so zgradili še gospodarsko poslopje in drvarnico. Februarja 1875 so zgradili vodnjak. Šolo, gospodarsko poslopje in vodnjak so zgradili s prostovoljnim delom in prostovoljnimi prispevki. Gospod Fridrich Brandstetter je priskrbel opeko za zidavo šole in kupil brzojavni aparat, ki ga je poklonil šoli. Gospod Franz Perko je daroval strešno opeko. 10. novembra 1874 je bila na šolo sprejeta gospa Gertrud Jager kot začasna industrijska učiteljica. Pet ur tedensko je poučevala ženska ročna dela. Dečki višjega oddelka pa so imeli pouk in vaje o vzgoji sadnega drevja in svilarstva. Okrajni šolski inšpektor je opravil ogled šole dvakrat v tem šolskem letu, krajevni šolski inšpektor jo je obiskoval pogosteje in včasih tudi prisostvoval pri pouku. Na seji 6. septembra 1877 so se odločili premestiti telovadišče z južne strani šolske stavbe na severno stran, na južno stran pa so premestili šolski vrt. Krajevni šolski odbor je kupil borovce, termometer, magnet in kompas. Učenci so imeli dve uri telovadbe na teden, pet ur na teden pa ženska ročna dela. 1. maja 1877 so ustanovili šolsko knjižnico. Dobila je 38 knjig, ki so jih otroci pridno brali. 20. junija 1877 so kupili naslednjo telovadno opremo: drog, bradljo, odskočno desko z ogradjem in 26 palic. 14. oktobra 1880 je nemško društvo podarilo šolski knjižnici 159 knjig.

9. julija 1881 je Maribor obiskal cesar, da bi si ogledal nastop vojakov na vojaškem poligonu. Okrajni šolski svet je zahteval, da šolska mladina skupaj s člani tega odbora pozdravi njegovo veličanstvo ob 5. uri zjutraj, ob državni cesti ob slavoloku. 4. septembra 1884 je šola dobila dovoljenje, za razširitev iz enorazrednice v *dvorazredno šolo*. Ker tukajšnji krajevni šolski svet za razširitev šole ni mogel najti primerne učilnice za II. razred, je v ta namen za eno leto učitelj Felix Majcen (vodja šole) odstopil svojo veliko dnevno sobo krajevnemu šolskemu svetu. Tako so poučevali vse leto v tej zasilni učilnici. 2. novembra 1884 so svečano odprli 2. razred. Prisostvovali so okrajni glavar, predstojnik okrajnega šolskega sveta, okrajni šolski nadzornik, občinski svetnik, župan iz Razvanja, tukajšnji šolski svet, zastopniki občinskega odbora in šolska mladina. Učilnica II. razreda je bila okrašena s svežim cvetjem in smrekovimi vejicami 3. februarja 1885 so uvedli neobvezni tečaj za učenje violine. V šolskem vrtu so postavili *čebelnjak* z dvema čebeljima družinama, zasadili so *različne vrste trt*. Čebelnjak je priskrbel krajevni šolski svet, čebelji družini pa je darovalo mariborsko čebelarско društvo. Različne vrste trte je darovala vinarska šola iz Maribora.

2. junija 1885 so začeli graditi šolski prizidek. Denar za gradnjo so dobili iz različnih virov (cesar, nemško šolsko društvo, družba južnih železnic, občinski zakup lova). Gradnjo je prevzel Josef Kubelka, posestnik iz Radvanja in gradbeni mojster. Gradnjo je vodil občinski in šolski svetnik Georg Schager. Šolski prizidek so slovesno odprli 3. novembra 1885. Na otvoritveni maši je katehet M. Gaberc blagoslovil prizidek šole. Med otvoritvijo so učenci peli himno Veliki bog. Na koncu svečanosti pa so zapeli še cesarsko himno. Z odločbo so 14. maja

Šola in šolska kapela na razglednici 1896 (iz zasebne zbirke Primoža Premzla).

1888 preimenovali šolo v *Kaiser Franz Josef Schule Rothwein*, ki se je do takrat imenovala *Volkschule Rothwein*. To se je zgodilo v letu, ko so povsod praznovali 40. obletnico cesarjeve vladavine. Tudi v šoli so pripravili slovesnost, na katero so povabili ugledne goste. Uradno praznovanje se je odvijalo popoldan. Pred šolo je bila s smrečjem, z zastavami, grbi in podobnim okrašena tribuna, v njenem ozadju pa je bil doprski kip Franca Jožefa okrašen s cvetjem. Ob odkritju novega napisu na šoli so streljali z možnarji, ljudje so vzklikali zdravico, peli so cesarsko pesem in igrala je godba. S prireditve so cesarju poslali telegram, v katerem so mu sporočili, da so svečano odkrili nov napis na šoli, ki nosi njegovo ime.

26. septembra 1888 je šola prejela bronasto medaljo za izdelke in načrte učencev za šolski vrt, ki so jih poslali na razstavo v Celje. 4. oktobra 1888 je nadučitelj obiskal z načrtom za šolski vrt graško vrtnarsko razstavo. Za načrt je prejel pohvalno priznanje. Na splošni deželni razstavi šolskih vrtov so ocenjevalci radvanjski šoli prisodili priznanje v obliki diplome in jo nagradili z enim zlatnikom. 7. in 8. oktobra 1892 je bila v Radvanju *prva razstava kmetijskega društva Radvanja* in okolice. Pobudnik zanjo je bil vodja šole. Na razstavi so predstavili različno sadje in govedo. Predsednik društva, graščak Rosmanit, je dobil priznanje za porast govedoreje, za sadjarstvo in vinogradništvo v Radvanju in okolici. V tem letu so uredili *vzorčni vrt za ameriške trte*.

15. oktobra 1893 so položili temeljni kamen za šolsko kapelo, ki so jo začeli graditi v bližini šole. Denar za gradnjo kapele so darovali različni dobrotniki. Zasluga za gradnjo je pripadala zemljiškemu posestniku g. Alfredu Rosmanitu. Tečaj za žlahtnenje trte v šoli je potekal od 16. aprila do 1. maja. 1895. Istočasno so za šolo uredili trsnico in posadili 1500 cepljenih trt. Dečke so poučevali tudi v vzgoji sadnega drevja, deklice pa v pridelovanju zelenjave. V tem letu je bila blagoslovljena tudi nova šolska kapela.

Najslavnejši dogodek v šolskem letu 1897/98 je bila 50. obletnica vladavine cesarja. V ta namen so na šolskem dvorišču postavili *doprni bronasti kip cesarja*. Večino denarja za postavitev kipa so darovali dobrotniki in občina Maribor. Na dan praznovanja se je šolska mladina zbrala v učilnicah, nato so se odpravili v šolsko kapelo k slavnostni božji službi. Pri otvoritvi kipa je imel govor tudi graščak Rosmanit. Vodja šole je imel daljši govor o vladavini cesarja Franca Jožefa. Ob spomenik cesarja so položili razkošni venec iz vrtnic. Na proslavi so sodelovali tudi učenci z različnimi pesmi in dramatizacijo. Tudi gasilci so se zahvaljevali cesarju za vse, kar je storil zanje. Po slavu so otroke pogostili v gostilni Pri lipi.

Nadučitelj Franz Jauk je leta 1899 v Radvanju ustanovil *ljudsko knjižnico*. Šolsko leto 1905/06 je bilo zelo pomembno za našo šolo. V tem letu se je razširila za en razred – ustanovili so začasno paralelko k I. razredu, kjer je poučeval začasni učitelj Anton Steibler iz Studenc. Gradnjo so denarno podprli: nemško šolsko društvo (4000 kron), splošno šolsko društvo v Berlinu (1200 kron), gospod Proll (235 kron) in društvu južne marke (1000 kron).

15. oktobra 1908 se je šola razširila na *štirirazrednico*. Šola je imela torej poleg paralelk 1. razreda še 4. razred. Učence so razdelili v skupine: v 1. in 2. razred je bilo zajeto po eno šolsko leto; v 3. razred je bilo zajeto 3. in 4. šolsko leto; v 4. razredu pa so bila zajeta 5., 6., 7. in 8. šolsko leto. Tem skupinam so prilagodili tudi učni načrt, ki ga je odobril deželni šolski svet 6. februarja 1909. Ker je število učencev v 3. razredu preseglo število 100, je tukajšnji krajevni šolski svet 9. septembra 1909 sklenil zaprositi za dovoljenje za odprtitev paralelke k 3. razredu.

Sklep o paralelki so lahko uresničili ob pomoči prostovoljnih denarnih prispevkov gospoda Rosmanita, nemškega šolskega društva na Dunaju (100 kron) in nemškega društva v Berlinu (105 kron). Paralelka je bila uradno odprta 1. februarja 1910. V 3. a razredu so bili sedaj učenci, ki so hodili v šolo 3. šolsko leto; v 3. b pa so bili učenci, ki so hodili v šolo 4. šolsko leto. Zaradi ustanovitve paralelke so morali dokupiti 12 šolskih klopi, tablo, umivalno mizo, mizo, stenski križ. Leta 1912 so kupili nove klopi za 1. in 2. razred, novo pisalno mizo in pleteni stol za sobo z učili in žično ograjo za cvetlično gredo ob cesarjevem doprni kipu. Denar za nakup opreme je darovalo splošno nemško društvo iz Berlina. Kupili so tudi nekatere učne pripomočke. Trgovsko podjetje Kastner in Ohler iz Gradca je šoli poklonilo preprogo za sobo z učili. Portlantska cementarna je šoli podarila 500 kg cementa za pločnike na šolskem igrišču. Deželni šolski svet je dovolil ohranitev paralelke 3. razreda v naslednjem šolskem letu, zavrnil pa razširitev šole v petrazrednico. Šola je to leto posebej slovesno praznovala 40. letnico svojega obstoja.

Šolsko leto 1914/15 je zmotila vojna. Pouk je potekal precej moteno, saj je vse od mobilizacije dalje šola občasno služila za nastanitev vojske. Tako je pouk v tem šolskem letu potekal le 11 tednov. Prvi vojaki so se v šolo vselili že 1. avgusta 1914 (II. oddelek topništva, regimenta štev. 3). Prostor pred cerkvijo je postal

parkirišče, gasilski dom je služil skladišču. Kuhali so v poljski kuhinji. Povsod je vladalo navdušenje. Vojaki so se priljubili Radvančanom, zato so jih ti večer pred odhodom pogostili. Denar za to je zbral vodja šole. Na dan odhoda so vsi vojaki prejeli hrastove venčke, cigarete in spominski znak: črno-rumeni trakec z napisom "13. avgust 1914 Radvanje". Po nekaj dneh so se v šolo ponovno vselili vojaki težke topniške divizije šte. II., ki so v šoli ostali do sredine oktobra. Pouk je nemoteno potekal do 10. januarja 1915, ko so se v šolsko poslopje vselili oddelki bosanskih delavcev. Prišli so v svojih narodnih nošah, kar je bilo za Radvančane precej nenavadno. Razgibano življenje je trajalo vse do konca julija. Vojaške enote so prihajale in odhajale. Na šolskem dvorišču so postavili tri kotle. V Radvanje se je naselil tudi deželni obrambni polk šte. 27, ki je štel 1200 mož. Po odhodu tega polka se je 28. julija 1915 lahko ponovno pričel pouk. Življenje otrok je bilo zaradi vojne zelo slabo. Januarja 1916 so pouk prekinili zaradi nastanitve vojakov v šolske prostore. Šolski obisk je bil zelo slab, saj je moralo veliko otrok pomagati svojim staršem zaslužiti za preživetje. Življenje je še poslabšala inflacija. Šola je bila veliko zaprta. Mnogi otroci so prihajali lačni v šolo, mnogi so bili celo brez kosila. Uvedli so šolsko kuhinjo in tako je 80 otrok prejelo toplo kosilo. Največ zaslug za ustanovitev šolske kuhinje je imela grofica Sikkingen. Šla je od hiše do hiše, zbirala je denar in živila za šolsko kuhinjo. Tudi gospod Rossmann je prispeval veliko sredstev. Delovanje šolske kuhinje je kasneje podprl še okrajni urad za prehrano, saj je šoli poklonil živila. Kuhala je učiteljica gospa Emilie Rupprich za skromno plačilo.

Pouk je bil ponovno močno moten v začetku februarja 1917, ko se je v šolo naselila vojska in zasedla vse prostore. Pouk se je normalno izvajal šele v mesecu aprilu. 10. julija 1917 je bila šola ponovno zaprta - celoten učiteljski zbor je dobil odredbo okrajnega šolskega sveta, da mora pomagati na sprejemnem mestu pri oddaji žitaric in sodelovati v komisiji za načrtovanje pridelkov. Ker je to delo trajalo nekaj mesecev, ni bilo več pouka v tem šolskem letu. Zaradi pomanjkanja surovin je primanjkovalo oblačil, zato je oblast prosila vse prebivalce v mestih in na deželi, da državi darujejo ostanke lanenih in volnenih vlaken. Zbiralci naj bodo učitelji in otroci. Zato so šli učenci pod vodstvom učiteljev tri dni zbirat omenjeni material. Zbrali so veliko potrebnih stvari in jih shranili v šoli. Po te so kasneje prišli predstavniki oblasti. Ker je država potrebovala sedaj tudi denar, so prav tako učitelji šli spet od hiše do hiše, da so prosili denar za vojno posojilo. Pri tem so bili uspešni.

Šolski obisk je bil zaradi vojnih razmer zelo slab, posebno na višji stopnji. Zima je bila zelo ostra. Mnogi starši niso mogli svojim otrokom priskrbeti čevljev, celo lesenih ni bilo dovolj. Komaj se je otoplilo, pa so že morali revni otroci delati kot pomožni delavci v kmetijstvu, da so si prislužili vsaj nekaj osnovnih živil, da niso bili lačni. Nekateri pa so odšli prosit v sosednje kraje, da so domov prinesli nekaj hrane. Nekateri otroci so morali pomagati doma, sploh če je bil oče

na fronti, mati pa zaposlena v industriji. Iz tega je razvidno, da je bilo mnogo otrok oproščenih od pouka. Šola je bila v maju 1918 več tednov zaprta, zaradi epidemije ošpic. Odločili so se, da bodo manj časa posvetili telovadbi in podobnim predmetom in več časa računanju in pisanju, da bi tako nadoknadili zaostalo snov iz prejšnjega leta, ki je niso mogli predelati zaradi večkratnih prekinitev pouka. Urad za prehrano je prispeval kruh, marmelado in sir. Domovina je zaradi vojne še vedno potrebovala posojilo, zato so učitelji ponovno šli na teren. V tem letu ni bilo več pravega razpoloženja za takšno pomoč državi, pa tudi zbiranje volne je ostalo neuspešno. Vodja šole je razdelil 60 parov lesenih čevljev – nekaj zastonj, nekaj pa po zelo nizki ceni. Tako so tudi revni otroci lahko obiskovali šolo. Gospod Josef Baumann je v svoji zapuščini šoli zapustil 500 kron in del tega denarja je bil namenjen za nakup čevljev. Vodji šole se je posrečilo po skrivnih poteh prinesiti preko nemško-avstrijske meje 15 parov lesenih čevljev, ki so bili zelo poceni. Še 15 parov je šola dobila brezplačno od okrajnega glavarstva Maribor. Tako so bili otroci v tem šolskem letu preskrbljeni s čevlji in so lahko nemoteno obiskovali pouk. Do 31. marca 1919 je bil v šoli učni jezik nemški, slovenski jezik se ni učil niti kot predmet. Do tega dne je šola služila nemški narodni vzgoji. Za ponemčevanje tukajšnjega slovenskega prebivalstva je dobro delovalo nemško nacionalno društvo "Südmark". To društvo je imelo v šoli svojo knjižnico. Ob tem so delovala še nekatera druga nemška društva.

31. marca 1919 je Višji šolski svet v Ljubljani odslovil začasnega šolskega voditelja Johana Pestitschegga, razredno učiteljico Rosso Ledinegg, Mario Suppahnegg, Matildo Onitsch, Ksenijo Stetkiewicz in gospo Emiliji Rupprich-učiteljico ženskih ročnih del. Te učitelje je šolski svet dal na razpolago štajerskemu deželnemu svetu v Gradcu, da jih razporedi na delovna mesta v nemško govoreči Avstri-

3. razred leta 1917 z učiteljico R. Ledinegg (fotografija iz šolskega arhiva).

ji. 7. aprila 1919 je Josef Pestitschegg ob navzočnosti predsednika krajevnega šolskega sveta g. Alfreda Rosmanita predal šolo nadučitelju g. R. Knafliču, ki ga je na to delovno mesto imenovala jugoslovanska oblast. Tukaj so na novo namestili slovenski učiteljski zbor. S tem ukrepom so odstranili najvplivnejše dejavnike ponemčevanja na šoli. Prav tako so ukinili večino nemških ponemčevalnih društev. Šola, ki se je do 31. marca 1919 uradno imenovala Kaiser Franz Joseph Schule, se je preimenovala v NARODNO ŠOLO. Takšen je bil po novem tudi uradni napis na šolski stavbi. Do tega datuma je bil učni jezik nemški. Ko so odstranili nemški učiteljski zbor, je bilo iz njihovih ust slišati veliko negodovanja in posmehovanja. V kroniki je zapisano, da je takrat iz šole izginil ves uporaben papir, svinčniki, peresa, zastave, brisače, telovadne palice, les in deske izpod podstrešja in iz kleti..., zato so morali kasneje vse te stvari na novo nabaviti. Iz razredov je izginila polovica črnilnikov, potrli so mnogo šip... Ob odhodu so učitelji baje vpili: "Jetzt kommen die Windischen, die sollen nicht vorfinden!"

Pouk v slovenskem jeziku je zadel ob velike težave. Otroci niso poznali latince, niso znali slovensko govoriti in večkrat so mešali slovenski jezik z nemškim, npr: "*Jaz se entschuldigam, sem ne mogla v šolo iti, sem mogla v Marburg na plac ajnkaufat!*" Ali naslednji primer: "*Prosim Herr Oberlehrer ali bomo tudi in der Kirchen singali?*" V vseh petih razredih so morali pričeti s poukom slovenske abecede (tiskane in pisane črke). Problem je nastal še zaradi pomanjkanja slovenskih knjig in učbenikov, zato so pri nekateri predmetih učitelji morali uporabljati še nekaj časa nemške učbenike. Kljub opozorilom šolskega vodja, naj se otroci vendarle trudijo slovensko govoriti, so v prostem času v šoli in doma govorili v nemškem jeziku. To je bila posledica prejšnjega ponemčevanja, ko otroci niso smeli govoriti slovensko. Slovenska zavest je bila na silo potlačena in se ni dala zbuditi v tako kratkem času.

Šolske slovesnosti

Na življenje in delo v šoli so vplivali številni verski prazniki, godovi. Največ pozornosti kronika posveča godovom in obletnicam cesarske družine: 4. oktober – god cesarja Franca Jožefa; 19. november – praznovanje goda cesarice Elizabete; 19. november – žalne slovesnosti za umrlo cesarico Elizabeto (od leta 1898, ko so cesarico umorili); 18. avgust – praznovanje rojstnega dneva cesarja.

24. aprila 1879 je potekala slovesnost ob *srebrni poroki cesarja in cesarice*. Slovesnosti pa so bile tudi na *rojstne dneve cesarja in cesarice*. Leta 1879 so posebej slovesno proslavili *50. rojstni dan cesarja*. Obhajali so tudi pomembne *obletnice cesarjeve vladavine*: *40-letnico* (leta 1888), *50-letnico* (1898) in *60-letnico* (leta 1908). Prav tako so praznovali pomembne dogodke v cesarski družini npr. *poroko* princa Rudolfa 10. maja 1881. *Žalne slovesnosti* so potekale ob smrtnih primerih v kraljevi družini (5. februarja 1889 ob smrti princa Rudolfa in 19. novembra ob

smrti cesarice Elizabete). Med drugimi dogodki so leta 1881 svečano proslavili 600 let priključitve Štajerske k Habsburžanom. Slovesnost je potekala tudi ob obisku cesarja v Mariboru, 9. julija 1891.

Omenjeni so še cerkveni in drugi prazniki, dnevi prvega svetega obhajila. Otroci so se med šolskim letom večkrat udeležili skupne spovedi in skupnega svetega obhajila (do štirikrat v šolskem letu). Na Telovo so šli otroci s šolsko zastavo na procesijo.

V kroniki so opisane slovesnosti, ki so potekale ob koncu šolskega leta, ob otvoritvah prizidkov šole in v čast zaslužnih krajanov Radvanja, ob zaključku šolskega leta, ob pomembnih krajevnih dogodkih. Rečemo lahko, da so bili posamezni krajanji zelo zaslužni za razvoj šole in kraja, zato se jim je za njihovo dobro delo šolska mladina zahvalila z bogatim programom. Ti pomembni posamezniki so ponavadi ob koncu šolskega leta organizirali razne tekmovalne igre, tombolo in izkupiček namenili za revne otroke v naslednjem šolskem letu.

V kroniki se prvič omenja proslava ob prvem okrajnem gasilskem prazniku 26. junija 1894.

V nadaljevanju navajam nekaj zanimivih opisov slovesnosti.

Konec pouka in praznovanje konca šolskega leta 1906/07

Zadnji dan pouka je bil 17. avgusta. Ob pol osmih zjutraj je bila v krajevni kapeli zahvalna maša, ki je bila hkrati maša za cesarja. Po maši so se zbrali učenci, učitelji, člani krajevnega šolskega sveta, predstavniki občine, mnogi starši in ljubitelji šole v učilnici 3. razreda. Vodja šole je prisotne prisrčno pozdravil, se zahvalil za številen obisk in se s prijaznimi besedami spomnil rojstnega dne njegovega veličanstva. Govor je končal s trikratnim: "Naj živi!" Sledila je spevoigra "Potovanje skozi domovino". Nastopajoče je spremljala na klavirju učiteljica Karoline Ziesel, z violino pa jih je spremljal učitelj Max Griletz. Gospoda, zemljiški posestnik Alfred Rosmanit in gospod Johann Bauman sta tudi tokrat izkazala naklonjenost šoli tako, da sta vse otroke pogostila s kruhom, klobasami in z malinovicem.

Praznovanje Božiča 1885

24. decembra so učitelji za revne otroke okrasili božično drevo. Ob 16. uri so se zbrali otroci v svojih učilnicah in napeto pričakovali, da so smeli vstopiti v dvorano, kjer je stalo božično drevo. Prišla sta še gospod župan Josef Roth in predsednik krajevnega šolskega sveta, gospod Michael Wretzl. Navzoče je nagovoril gospod nadučitelj. Otroci so zapeli pesem Sveta noč. Sledila je obdaritev revnih otrok (čevlji, obleka, rute ipd.). Tudi ostali otroci niso odšli domov praznih rok.

Franz Joseph Schule Rothwein (fotografija iz šolskega arhiva).

Praznovanje cesarjeve 40-letne vladavine 1888

Dopoldan je bila maša v župnijski cerkvi, pravo, uradno praznovanje pa se je odvijalo popoldne. Na dvorišču so pripravili tribuno, ki je bila lepo okrašena, za njo pa je stal doprsni kip cesarja okrašen s cvetjem. Tudi šola je bila bogato okrašena z venci in z zastavami. Šola pa je ta praznik še posebej slavila, saj je 14. maja prejela naslov Šola cesarja Franca Jožefa. Slavje se je pričelo ob 15.00 uri s streljanjem z možnarji. Zbralo se je veliko pomembnih ljudi iz okolice in mesta ter krajanov. Po glasbenem uvodu je imel govor gospod Michael Wretzl.

Njegov govor: *“Njihovo c. in kr. Apostolsko veličanstvo je z najvišjo odločitvijo, dne 14. maja 1888, milostljivo dovolilo, da sme ljudska šola v Radvanju nositi ime cesarja Franca Jožefa. S tem, da vas spomnim na to najvišje priznanje, odkrivam šolski napis in kličem: Bog ohrani, bog obvaruj njihovo veličanstvo, našega cesarja Franca Jožefa prvega!”*

Ko je končal z govorom, je odkril napis na katerem je pisalo novo ime šole, ki je od tedaj dalje nosila ime cesarja. Ob tem so ljudje vzklikali zdravico in streljali z možnarji, donele so salve, peli so cesarsko pesem, igrala je godba. Josef Roth mlajši (član odbora) je sporočil, da so cesarju pravkar poslali telegram, v katerem mu sporočajo preimenovanje šole ob slovesnosti 40. letnice njegove vladavine. Proslava se je odvijala še dalje tako, da so otroci peli pesmi in se veselili, ob koncu pa so cesarjev doprsni kip okrasili s planiko (simbol zvestobe), z vrtnico (simbol

ljubezni) in z lovorjem (simbol slave). Otroke so tudi pogostili s kruhom, sirom, mesom in vinom. Zvečer je bil ognjemet, ki ga je prižgal gospod Bernreiter (pirotehnik). Šolsko poslopje je bilo tako čudovito osvetljeno. Slavje pa se je nato nadaljevalo v gostilni Pri lipi pozno v noč.

Praznovanje cesarjeve 60-letne vladavine (1908)

20. avgusta je bilo na naši šoli posebno slavje, ki je ob lepem vremenu potekalo na šolskem dvorišču. Šolsko dvorišče so lepo okrasili. Povabljeni so bili vsi pomembni krajan, prišel je tudi kraljevi namestnik Marius grof Attems, mnogi prijatelji šole in ostali krajan Radvanja. Svečanost se je pričela z mašo. Nato je imel govor gospod Alfred Rosmanit., ki je pozdravil slavnostne goste in opisal pomen tega dne. Sledila je svečana spevoigra Avstrijski vzklik veselja. Petje otrok in orkester je vodil Roman Kole iz Maribora. Učiteljica Karolina Ziesel je spremljala nastopajoče na klavirju. Gospod nadučitelj Emil Rupprich je v slavnostnem govoru orisal 60. obletnico vladavine ljubljene vladarja in opisal uspehe na področju šolstva. Govor je končal z trikratnim: "Naj živi, naš slavljene!" Gospod Attems je pohvalil lepo pripravljeno praznovanje in obljubil, da bo o tem poročal kralju. Popoldne pa so otroke še pogostili, udeležili so se tekmovanja v teku. Na prireditvi je gospod Rosmanit otroke bogato obdaril. 5. oktobra 1908 je na šolsko vodstvo prispel dopis s cesarjevo zahvalo za vdanost in zvestobo krajevemu šolskemu svetu, učiteljstvu in šolski mladini v Radvanju.

Vir

Kronika šole v Radvanju 1873 - 1918 / Chronik der Schule Rothwein (prevedla Anica Pristovnik), Maribor: Osnovna šola Ludvika Pliberška, 2005.

Zusammenfassng

Die Schule in Radvanje bei Maribor in den Jahren von 1872 bis 1918

Jasna Rosi

Die Schule verfügt über eine reiche Geschichte. Zur Entstehung der Schule trugen in großem Ausmaß im Jahre 1872 die wohlhabenderen Ortsbewohner von Radvanje bei, die sich um den Bau der Schule bemühten. Die Schule in Radvanje (Schule Rothwein) war zuerst eine einklassige Schule mit einem Lehrer, allmählich jedoch vergrößerte sie sich und folgte den Bedürfnissen der Zeit und den Möglichkeiten, die die Ortschaft bot. Der Unterricht wurde in deutscher Sprache gehalten. Da die Medizin nicht gut entwickelt war, kam es derzeit zu vielen Epidemien und demzufolge war die Schule oft geschlossen. Die Kinder blieben häufig vom Unterricht aus, weil sie keine warme Kleidung hatten oder weil sie ihren Eltern bei der Arbeit helfen

mussten. Falls die Eltern ihre Kinder nicht zum Unterricht schickten, mussten sie Bußgeld bezahlen. Viele Kinder hatten keine Bücher und Lernmittel, deshalb bestand ein großer Bedarf an der Hilfe, die die großzügigen Ortsbewohner leisteten. Die Schule verbreitete sich allmählich. Der Schulunterricht war vom Ersten Weltkrieg stark betroffen, da das Schulgebäude häufig von Soldaten bewohnt war. Wegen der allgemeinen Not sammelten während des Krieges die Kinder und Lehrer verschiedene Materialien. Die Kinder hatten geringere Möglichkeiten einer Zusatzbildung und das Leben der Kinder war schwerer als heute. Die Schüler hatten an den Schulen eine größere Anzahl an Feierlichkeiten als heute. An der Schule wurden auch Schulfächer gelehrt, die für das Leben auf dem Bauernhof notwendig waren, die meisten Bewohner von Radvanje lebten nämlich von der Landwirtschaft. Sie gingen häufig zur Beichte und Kommunion. Sie freuten sich auf Ausflüge, die sie zum Unterschied mit der Situation an den Schulen heute in die nahegelegene Umgebung machten. Obwohl das Leben und die Schulung in bescheidenen Verhältnissen verliefen, wehen aus den Niederschriften der Chronik ein Enthusiasmus und ein Wille zur Arbeit und zum Fortschritt.